

УДК 37.016:78:37.02

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МУЗИЧНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Грисюк О. М.

Стаття присвячена аналізу проблем застосування сучасних педагогічних технологій у музично-виховному процесі. Окреслені протиріччя професійної діяльності вчителя музичного мистецтва та зроблена спроба аналізу їх витоків.
Ключові слова: педагогічні технології, інновації, інтерактивні технології, особистісно орієнтовані технології.

Статья посвящена анализу проблем реализации современных педагогических технологий в музыкальном воспитании. Названы противоречия профессиональной деятельности учителя музыки, сделана попытка анализа их причин.
Ключевые слова: педагогические технологии, инновации, интерактивные технологии, личностно ориентированные технологии.

The article is devoted to analysis of the problems of using modern pedagogical technologies in music education. Contradictions in the professional work of a music teacher are outlined and an attempt is made to analyze their causes.
Key words: pedagogical technologies, innovation, interactive technologies, personality-oriented technologies.

Нинішнє століття потребує від педагогів наявності інноваційного, альтернативного мислення, цілеспрямованих дій, значно більшої, ніж до сьогодні, професійної мобільності, творчого підходу у фаховій діяльності. Лише той педагог, який усвідомив сутність сучасної педагогічної освіти, нових навчальних і виховних технологій, переосмислив свою соціальну роль та функції професійної діяльності, зможе вибудувати власну ефективну педагогічну діяльність.

Аналіз останніх досліджень. Проблема удосконалення навчально-виховного процесу була актуальною в усі періоди розвитку суспільства. У сучасних умовах технологічність стає домінуючою характеристикою діяльності людини, оскільки передбачає перехід на якісно новий рівень ефективності та оптимальності професійної діяльності.

Сфера музичної освіти тривалий час залишалася досить консервативною і практично не використовувала технологічних підходів. Це було пов'язано з тим, що педагогіка мистецтва відрізняється яскраво вираженою специфікою, обумовленою індивідуальним характером навчання, зверненням до емоцій і духовного світу людини, розвиток якого характеризується унікальністю, неповторністю і не підлягає технологічному опису.

У світлі сучасних бачень можна констатувати факт поступового зниження загальної музичної культури суспільства, що виявляється у спрощенні музичного мислення, пасивно-споживацькому сприйманні музики на фоні постійного ускладнення музичної мови, зниження емоційної чутливості молодого покоління і спрощення його сприймання взагалі. Причиною тому є не лише сучасний стан суспільства, але й повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Зазначимо, що вперше термін "педагогічна технологія" започатковано у 1886 році в Англії (Джеймс Саллі), згадується у 20-ті роки ХХ століття в роботах з педології, заснованих на працях з рефлексології (І. Павлов, В. Бехтерев, А. Ухтомський, С. Шацький).

Проблема використання педагогічних технологій у навчальному процесі є однією з найважливіших у педагогічній теорії та практиці сьогодення. Її вивченням займаються такі відомі вчені як: А. Алексюк, В. Андрущенко, В. Беспалько, С. Гончаренко, І. Підласий, Г. Селевко, С. Сисоєва та багато інших.

У наукових пошуках вітчизняні дослідники звертають увагу на проблему використання інновацій в освіті. Серед учених, які досліджували проблему в даному

напрямі, слід відзначити праці І. Бега, Л. Даниленка, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін.

У практиці мистецької освіти і виховання розроблялися освітньо-виховні технології на основі взаємозв'язку предметів мистецького циклу (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька), що є основою для подальших розробок проблеми становлення і розвитку художньо-педагогічної культури вчителів мистецьких дисциплін.

У контексті аналізу окресленої проблеми важливо вказати на дослідження багатьох учених (Г. Кечухавілі, Г. Орлова, Б. Теплова, П. Якобсона, О. Костюка, О. Ростовського, О. Рудницька), коло інтересів яких охоплювало питання розкриття природи музики та суті музичного змісту, специфіки музичного мислення і структури музичного сприймання, процесу формування у свідомості слухача музичного образу й естетико-психологічних особливостей слухання музики, впливу психологічних особливостей, музичних здібностей та слухового досвіду особистості на музичне сприймання.

Отже, **метою** нашої статті обрано аналіз проблем використання сучасних педагогічних технологій у музично-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Широке розповсюдження різноманітних педагогічних технологій у системі освіти вимагає від сучасного педагога знання тенденцій освітніх змін й особливостей їх використання у власній практиці.

Проведений аналіз праць і музично-педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах свідчить про необхідність ширшого аналізу методичної доцільності використання відповідних педагогічних технологій, які забезпечували б ефективність музичного виховання школярів у процесі опанування ними шкільного курсу "Музичне мистецтво". Але саме на цьому шляху виникають певні протиріччя, а саме: між ступенем дослідженості сучасних музично-педагогічних проблем і поверховістю обізнаності в них музикантів-практиків; між орієнтацією в ефективних педагогічних технологіях і недостатністю розуміння специфіки і доцільності їх практичної реалізації в музично-виховному процесі; між ґрунтовною розробкою технологічного інструментарію і спрощеністю у розумінні педагогами-практиками його категоріального апарату. Розглянемо ці питання детальніше.

Найбільш популярним напрямом аналізу та впровадження сучасних методичних прийомів у музичному вихованні особистості є інноваційні технології. Актуальність звернення до них не викликає заперечень. Втім огляд останніх досліджень свідчить, що у педагогічній практиці поняття "інноваційні технології" часто застосовують як синонім для "педагогічних технологій", "нових педагогічних технологій", або навіть "інтегративних технологій".

У світлі сучасних бачень, "педагогічна технологія" – це *проект певної педагогічної системи*, що реалізується на практиці [3, с. 345]; *опис процесу досягнення планованих результатів* навчання (І. П. Волков); *продумана у всіх деталях модель* спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. М. Монахов); *змістова техніка* реалізації навчального процесу (В. П. Беспалько). *системний метод* створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти (ЮНЕСКО); *сукупність психолого-педагогічних установок*, що визначають спеціальний набір і комбонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; *організаційно-методичний інструментарій* педагогічного процесу (Б. Т. Лихачов). Утім дискусія щодо чіткого визначення сутності поняття "педагогічна технологія", у якій має орієнтуватися кожний педагог, триває дотепер.

Цілий ряд авторів [9], зокрема й В. Кукушин, вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам: *концептуальності, системності, керованості, ефективності, відтворюваності, візуалізації* [6, с. 31]. Варто пам'ятати, що дійсна технологія має свій *алгоритм*, як систему правил для розв'язування певного класу задач та послідовність точно визначених дій, що однозначно призводять до вирішення поставленого завдання [4, с. 22].

Творчий пошук нових або вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, керування педагогічним процесом базується на такому компоненті як інновація.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях [3, с. 21]. Сучасні розбіжності у тлумаченнях категорій спрочинені, на думку І. Дичківської, неоднаковим баченням їх авторами сутнісного ядра, а також радикальності нововведень [3, с. 23]. Методологічного значення набуває думка автора про те, що варто розглядати поняття як *процес* (часткова або масштабна зміна стану системи і відповідної діяльності людини) та *результат* (створення нового).

Отже, якщо педагог у музично-виховному процесі створює, щось принципово нове, то він стає новатором. Трансформування наукових ідей у практику по-новому варто розуміти як інноватику. При цьому провідною ознакою процесу має бути *новизна* як критерій оцінювання педагогічних пропозицій. Втім дослідження доводять, що на практиці у пропозиціях педагогів іноді важко знайти модернові засоби, прийоми або методи.

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що у зверненні до "інноваційних технологій" важливо чітко розуміти, що пропонувані прийоми і засоби мають не тільки бути популярними в сучасному музично-виховному процесі, але й характеризуватися системністю, стрункністю й передбачуваністю у використанні вже відомих у *нових* напрямках чи формах. Або, навпаки, у звичних усталених ситуаціях застосовувати *нові, ще нікому невідомі, засоби та прийоми*.

Підставою для наступного протиріччя стає захоплення сучасних педагогів-практиків насиченням змісту сучасного уроку різноманітними педагогічними технологіями. При цьому втрачається сутність сучасного уроку музичного мистецтва, в основі всіх видів діяльності якого лежить процес сприймання музики, а кінцевою метою є формування музичної культури особистості як невід'ємної частини духовної культури. У такий спосіб кількість не йде на користь якості. Не можна навчати музиці "взагалі", не замислюючись над кінцевою метою.

Технологічний підхід виключає врахування специфіки процесу музичного сприймання, тому може бути ефективним лише в організаційному контексті. Захоплення організацією засвоєння учнями музичного матеріалу зменшує час для можливості живого спілкування школярів із музичними творами – урок музичного мистецтва перетворюється на урок накопичення музичного матеріалу. Показовим є те, що "звоні" складається враження про захопленість учнів музикою, але, насправді, в них викликають інтерес організаційні прийоми певних технологій, а не художньо образний зміст творів, з якими діти знайомляться на уроці. Слід зазначити, що деякі педагоги вважають, що кількість застосованих на уроці технологій є ознакою його змістовності й сучасності. У цьому випадку музика взагалі перетворюється на допоміжний засіб, що не припустимо для музично-виховного процесу.

Варто акцентувати увагу, що інтерактивні технології, які спрямовані в основному на *організацію та активізацію* музичної діяльності та інтегративні технології, що передбачають *інтеграцію змісту* музичного навчального матеріалу реалізуються тільки через відповідний алгоритм дій. Музично-педагогічний процес має ймовірнісний характер, оскільки значна частина причин і чинників, які впливають на музичне сприймання, не піддається ефективному контролю або залишається невідомою [8, с. 9]. Процес музичного сприймання є основою музичної діяльності, результатом якого має бути усвідомлення, переживання та формування художнього образу. Активність музичного сприймання залежить від складності музичного твору, різноманітності й повторності художніх вражень, міри доступності і труднощів сприймання [8, с. 229]. Відтак, вказані технології втрачають свою ефективність і можуть використовуватися лише епізодично.

У контексті нашого аналізу набуває актуальності звернення до особистісно орієнтованих технологій. Втім саме вони є найменш вживаними не лише в музично-виховному, але й в педагогічному процесі взагалі [1].

Основою особистісно орієнтованого навчання та виховання є "визнання, усвідомлення індивідуальності учня, його самоцінності, неповторності як людини, його розвитку не як колективного об'єкта, але насамперед як індивіда з неповторним суб'єктивним досвідом, сукупністю психічних, культурологічних рис" [7, с. 304]. Зважаючи на це, необхідно забезпечити створення сучасних механізмів музичного навчання і виховання, які ґрунтуються на принципах глибокої поваги до особистості, самостійності дитини, її бажань, прагнень та запитів у царині музичного мистецтва.

Відтак, посилюється необхідність використання технологій навчання, які, ґрунтуються не на механізмі зовнішнього підкріплення, а на рефлексивно-вольових механізмах співпереживання й емоційно-творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей. Такі технології кваліфікуються І. Бехом як "виховні технології особистісної орієнтації" [1, с. 123]. Актуалізується якісно нова позиція сучасного педагога, стрижнем якої виступає "розуміння дитини", "визнання дитини", "прийняття дитини" [2]. Вихователі і вихованець працюють у єдиному емоційно-чуттєвому діапазоні, який запобігає психічному напруженню.

У музично-виховному процесі методологічного значення набуває думка О. Ростовського, що "емоційний вплив вчителя залежить від уміння зацікавити дітей музикою, обрати доцільну форму спілкування" [8, с. 234]. Саме вчитель, який працює творчо, здатен вирішити важливу проблему виховання особистості на засадах особистісно орієнтованого підходу. Творчість визнає характер відношень між вихователем і вихованцем, виступаючи одночасно, як мета (виховання творчої особистості), і як умова такого виховання (творчість, як поява нових особистісних структур) [10, с. 24].

З багатьох різних точок зору, проблема використання сучасних педагогічних технологій у музично-виховному процесі акцентує увагу на важливості професійної компетентності педагога у цьому питанні.

Висновки. На шляху розв'язання сучасних проблем музично-виховного процесу варто чітко усвідомлювати кінцеву мету, зміст і прийоми професійної діяльності педагога. Звертаючись до сучасних педагогічних технологій застосовувати лише ті, які будуть ефективними зважаючи на зміст музичного матеріалу, мету та завдання уроку. Педагог має чітко усвідомлювати, у який момент та за яким алгоритмом він має діяти.

Звернення до сучасних педагогічних технологій у музично-виховному процесі не може бути епізодичним у діяльності педагога. Не можна використовувати технології, не розібравшись в їхній сутності та призначенні. Сучасний педагог беззаперечними напрямками своєї діяльності має вважати самоосвіту й саморозвиток, а провідним орієнтиром постійне професійне самовдосконалення.

На новому щаблі розвитку музичної педагогіки впровадження сучасних освітніх технологій потребує систематизації щодо ефективності та доцільності їх застосування, розробки прийомів реалізації особистісно орієнтованих технологій у музично-виховному процесі не лише у процесуальному, але й змістовному аспектах та дослідження специфіки впливу цих технологій на реалізацію мети музичного виховання.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання : науково-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : в 3 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 2003. – 277 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрана.
6. Педагогические технологии : учеб. пособие для пед. спец. вузов / М. Б. Буланова-Топоркова и др. ; под общ. ред. Б. С. Кукушина. – 4-е изд., перераб и доп. – Ростов-на-Д. : Феникс, 2010. – 333 с.
7. Перспективи освітніх технологій : наук.-метод. посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Голпак, 2000. – 560 с.
8. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г. К. Селевко. – М. : народное образование, 1998. – 256 с.
10. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.